

ԼՈՅՍ

Կը հրատարակուի Զորեքշաբթի եւ Շաբաթ օրերը: Տարեկան գինն է մեկ լիւր սամանեան: Մեկ բերրը 40 փարայ արծաթ: Նամակ կամ ո եւ հ գրութիւն պէտք է ուղղել Առ. Յ. Յ. Պարոնեան, Կոստանդնուպօլիս, Մանմուտ-Ֆաշայի գլուխ եղբորդ խան Էրտուղ-յարկ Թիւ 2:

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԹԻԻ 28

1879

ՇԱԲԱԹ 15 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

ՄԿՐՏԻՉ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ

Սուրբ Գիրքէն զ իտենք որ փարաւոն երբ Աստուծոյ առաջարկութիւնը մերժեց, Աստուած սկսաւ եղիպտացիներուն իրարու ետեւէ պատիժներ զրկել որոնց թիւը տասնի յանգեցաւ: փարաւոն մինչեւ իններորդ պատիժը յամառութեամբ դէմ կեցաւ, և տասներորդին առջեւ ալ կը վարանէր հնազանդութիւն յայտնել՝ երբ Մովսէս և Ահարոն իրեն յայտնեցին թէ՛ եթէ նորէն յամառիս՝ իբրեւ մեծ տասներորդ պատիժ Մկրտիչ Տիգրանեանը պիտի զրկէ Աստուած: փարաւոն այս յայտնութենէն սոսկալով՝ Մովսէսն և Ահարոնը անմիջապէս կանչել տուաւ, արտօնեց զիրենք որ ելնեն երթան իրենց ունեցածն ալ մէկտեղ տանելով: փարաւոնին հնազանդութեանը վրայ Աստուած ստիպվեցաւ քովը պահել Տիգրանեանը: 1815 թուականին երբ տեսաւ Աստուած որ մեր կրած տառապանքներէն չխրաւովելով՝ անարժաններն վարդապետ, քահանայ կը ձեռնադրենք և ազգին իրաւունքներն

անոնց ձեռքը կը յանձնենք, բարկացաւ և Մկրտիչ Տիգրանեանը, պատիժներուն նախագահը, զրկեց որ խրատվինք. թէպէտ և մենք այս պատիժն ալ առ ոչինչ գրելով շարունակեցինք և կը շարունակենք մեր ընթացքը:

Մկրտիչ եպիսկոպոսին աշխարհ գալուն բուն պատճառն մեր ընթերցողներուն յայտնելէ ետքը, պարտք կը սեպենք անոր քանի մը մականուններն ալ հոս յիշել որպէս զի ուրիշ Մկրտիչներու հետ չչփոթեն իւր անունը:

Մկրտիչ եպիսկոպոս Տիգրանեան Պօլսեցիներէն կ'անուանվի հրաշքերք. Հայաստանի մէջ քիւրտերէն կը յորջորջվի շահա հոլապ որ կը թարգմանվի ապրիլ քարապետ. լուսահոգի Յակոբ Պատրիարքէն կը կոչվի եֆն քոյան, զորս արդի վեհապառ Գէորգ կաթողիկոսն մեր ազգին համար բաւական չհամարելով՝ քոյան մ'ալ ինք աւելցուց եպիսկոպոսութեան աստիճան տալով անոր:

Արդ, Մկրտիչ եպիսկոպոսը ծնած է Տիգրանակերտ 1815 թուականին:

Ի ծնէ վառվռուն և բարեկարգութեան

սիրահար գորով՝ վայրկեան մը հանգիստ չէր մնար : Ծառաթն երեք անգամ տունը կը լուար , զը մաքրէր , կ'աւլէր , պատին վրայ բեւեռ մը քամելու համար տանը հիմերուն բեւեռները կը քակէր բարեկարգելու համար , տունն՝ որ վանքերէն աւելի հաստատ հիման վրայ շինված ըլլալուն պատճառաւ չէր կործանուիր : Մայրն զաւակին ըրած բարեկարգութիւններէն ձանձրանալով՝ բռնեց զինքը կոնոնոսի վանքը դրկեց :

1827ին կը մանէ կոնոնոսի վանքը : Բաւական տարիներ հոն կերակրվելէն ետեւ ձեռք կը զարնէ վանքը բարեկարգելու . իսկ երբ կը տեսնէ որ մէկ կողմէն վանքը յօժարութիւն ցոյց չտար բարեկարգվելու և միւս կողմէն վանահայրն յարգը չճանաչեր իւր ծառայութիւններուն՝ որովք վանքն օր ըստ օրէ ետ ետ կ'երթար , կը թողու այս ագարակն անիծելով մարդերու ապերախտութիւնը : Զը վհատիր սակայն , միաքը կը դնէ վանք մը փնտռել , ինչպէս որ ամեն մարդ գործ մը կը փնտռէ ոչ այդ գործով ապրելու , այլ այդ գործը բարեկարգելու համար :

1837ին Մշոյ Ս. Կարապետի վանքը կ'երթայ : 1839ին վարդապետ կը ձեռնադրվի և իւր ապաշխարանքը կը քաշէ Կաղ Գրողին օճախին մէջ : — Աւանդութիւն մը կայ թէ սատանան տարին քանի մը անգամ այդ օճախը կուգայ և անոր մոխիրը կը խառնէ և թէ այդ է պատճառ որ յիշեալ վանքին մէջ խռովութիւնն միշտ անպակաս է : Ուրիշ աւանդութեան մը նայելով՝ Մկրտիչ եպիսկոպոս այդ օճախին մէջ ապաշխարանք քաշած ժամանակն երբ սատանան կուգայ մոխիրը խառնելու՝ ապաշխարողէն վախնալով կը փախչի , և Մկրտիչ եպիսկոպոս կ'օհի այս մոխիրը խառնելու :

1841ին ձանձրանալով վանքին մէջ անգործ մնալէ , ճանրայ կ'երնէ ֆիւրտատանի բարեկարգութեան համար , ինչպէս կը գրէ ինք իւր Հոյեի Գործիքին մէջ , հայելի մը որ դժբախտաբար շատ լու կը ցուցնէ անոր պտտկերը : Ֆիւրտատանի բարեկարգութեան խնդիրն , ինչպէս յայտնի կը տեսնուի , Տիգրան

եանի օրով ծնած է : Հայաստանի վանքերուն և ֆիւրտատանի բարեկարգութեան վրայ տասն երեք յօդուածներէ բաղկացեալ կանոնագիր մը կը խմբագրէ , և երբ անոնց գործադրութեանը պիտի ձեռնարկէր , իւր դէմը կը տեսնէ Տօն ֆիշթի օգային ախոյեանները , որոնց դէմ թէպէտ և քաջութեամբ կը կռուի բայց յաղթովելով ետ կը դառնայ :

Այս պարտութիւնն զինք սուրբ Յովհաննէսի վանքը կը նետէ : Եւ որովհետեւ աւանց պարտքի վանք չըլլար , այս վանքն ալ ունէր իրեն պարտքերն՝ որոնց վճարման համար վանահայրէն կաղաչվի Մկրտիչ եպիսկոպոս երթալ Պաղտատ ու Պարսկաստան հանգանակութիւն ընել : Տիգրանեան ոչ միայն Պաղտատ ու Պարսկաստան կերթայ , այլ Կիլիկիոյ կողմերն ալ երթալով ցամաքէն Պօլիս կուգայ 1844ին միշտ հանգանակելով :

Հանգանակութիւնը դո՛հ չընէր Նորին Գերապատուութիւնը որ կը փափաքի ֆիւրտատանի — Հայաստանի չհասկնաք — տղայները դաստիարակել . Պատրիարքէն կոնդակ մը կառնէ , ուրիշ մ'ալ ութը հազար դահեկանի արժողութեամբ դասադիրք նուէր առնելէն ետքը Յանուն Հօր և Որդւոյ և Հօգւոյն Սրբոյ Կսիսի նորէն հանգանակութեան Նիկովկիայէն ցամաքէն մինչեւ Տիգրանակերտ ուր կը հասնի 1845ին : Ինք ալ իբրեւ ֆիւրտատանի տղայ դաստիարակութեան պէտք ունենալով բնական էր որ անբաժ չմնար հանգանակած գումարէն : Իւր խոստովանութեանը նայելով՝ ամբողջ ֆիւրտատանի մէջ վարժարաններ կը շինէ , . . . օգի մէջ : Սիւլանայ մէջ կը փափաքի վարժարան մը հաստատել : . . . դեանի վրայ . բայց այս գործը քիչ մը դժուար ըլլալով փափաքն չկրնար իրականացնել , մանաւանդ թէ Սիւլանաբնակ աղգայիններն հայերէն չէին գիտեր , անխնամ , անհովիւ և անտէրունջ մնացած էին : Այս ժողովրդեան համար հասարակօրէն կըսեն եղեր .

Պաղ ջուրը կուգայ մեծ Սիւլանայ .
Դէշ ֆրթու տղան է սեւ սատանայ .

Առ բուրդ բամպակը շուտով մկրտէ.
կուզէ Հայ մնայ կուզէ թրքանայ :

Այնպիսի գեղի մը մէջ, որուն վրայ ա-
սանկ ստանաւոր մը կը զրուցվի, վարժարան
բանալը յայտնի է թէ որչափ դժուար գործ
մ'է : Լաւ չենք յիշեր Սղերդի մէջ թէ երա-
զին մէջ ալ վարժարան մը կը բանայ : սակայն
լաւ կը յիշենք որ Սղերդի մէջ են եղեռն ա-
ղանդաւորներն որոնք սատանային համար
գէշ չեն ըսեր եղեր : Գիտողութեան արժանի
է որ յիշեալ աղանդաւորները Մկրտիչ եպիս-
կոպոսին վրայօք ալ գովեստով կը խօսին :

Սակայն մարդը հանգիստ չեն թողուր որ
ամեն բան կարգադրէ : Մշոյ և Տիգրանակեր-
տի առաջնորդներէն առնելով տեղեկութիւն-
ներուն վրայ Պատրիարքարանէն հրաման կեր-
թայ որ կոնդակն Մկրտիչ եպիսկոպոսին ձեռ-
քէն առնելի և ինքն ալ վանքի մէջ բանտարկ-
վի : Մկրտիչ եպիսկոպոս կիմանայ այս լուրն ,
և փոխանակ ձերբակալվելով վանք տարվելու ,
յօժար կամքովը անձնատուր ըլլալու համար
ճանբայ կելնէ , սակայն ճանբան մուրեկով
Մշոյ վանքը երթալու տեղ Կ. Պօլիս կուգայ
երկրորդ անգամ 1845 ին : Ս. Պատրիարքին
կը ներկայանայ և կը հարցնէ թէ ինչ են իր
յանցանքները : Պատրիարքն՝ որ գիտէր թէ
իւր հարցման պատասխանները անօգուտ էր ,
գուրս հանել կուտայ զինքը : Ամիրաններն որ
չատ անգամ գործերն անուշութեամբ կար-
գադրելու սկզբունքին կը հետեւէին , ֆիւր-
սաքտանի վեց վանքերու անկախ առաջնորդ-
կանուանեն Տիգրանեանն որ կոնդակն առնե-
լուն պէս ճանբու պատրաստութեան կըսկսի :

1846 ին ճանբայ կելնէ . . . դժբախտու-
թիւնն ալ ետեւէն : Խնուղ Այրօղ գիւղն ի-
ջած էր , ուսկից Մուշ պիտի երթար , և ահա
քանի մը անձեր կը ձերբակալեն զինքը զըր-
պարտելով թէ մոխաղին մէջը Բողոքականի
գիրքեր գտած են , և դանակոծելով կը բան-
տարկեն Աւագի Օվէի ախոռին մէջը : Քսան
օրէն ետքը ախոռէն կը հանեն և երբ Ս. Կա-
րապետի վանքին մէջ բանտարկվելու համար

ճանբայ կը հանեն , բարեկամ ֆիւրտերն կա-
ղատեն զինքն ու կը յանձնեն կառավարու-
թեան , որ կարին կը զրկէ զայն հոն դատվե-
լու համար : Ինքը կը փախաքի Ս. Յովհաննու
վանքն պատուել իւր ներկայութեամբ , իսկ
երբ կը լսէ որ կապանքով Ս. Կարապետի վան-
քին մէջ պիտի պատուաւորվի , կը փախչի .
բայց կը ձերբակալվի , Մուշ կը բերվի , Մու-
շէն Ս. Կարապետ կը զրկվի , ուր կը բանտար-
վի ութսուն օր : Իւր բանտարկութեան այս
շրջանին մէջ կը թարգմանէ Աւետարանն Գըր-
դերէնի . որպէս զի Գըրդերէն դիտցող ազգա-
յիններն ալ հասկնան Աւետարանի հոգին և
իրեն օրինակին չհետեւին : Բարեկամները
կերթան և կը յաջողին այս հալածեալ առա-
քեալն բանտէն հանելու :

1847 ին երրորդ անգամ Պօլիս կուգայ :
Մայրաքաղաքը հասնելուն պէս Պատրիարքա-
րանն իրեն պատիւ ընելու նպատակաւ , եր-
կու մարդ կը զրկէ որոնք կը նկերանան նորին
գերապատուութեան մինչև փրկիչ , ուր կը
բանտարկվի տասնը հինգ օր և ուր խեղճին
մախաղէն կը դողցվի հաղար եօթը հարիւր
դահեկան զօր չունէր :

Սակայն գործող մարդ մը բանտին մէջ
չկրնար երկար առնէ մնալ . ուստի այս ան-
գամ ալ բանտէն ազատվելու համար կ'առա-
ջարկէ որ Հայաստան դառնայ և Մարտի Կա-
պիսայ Հայոց Պատմութեան դռնէ : Ամիրային մէկն
այս առաջարկութիւնն ընդունելով դրամ կու-
տայ իրեն որ երթայ գտնէ այդ Ազգային Պատ-
մութիւնը որ թէպէտ և գտած կը համարի
Տիգրանեան դրամը գրպանը նետելուն պէս ,
սակայն նորէն ճանբայ կ'ելնէ :

1852 ին իւր ըրած ազգօգուտ գործերուն
համար նորէն Պօլիս գալու հրաւեր կ'ընդու-
նի . որուն վրայ կ'ելնէ չորրորդ անգամ Պօլիս
կուգայ . բայց նորէն օձիքը կ'աղատէ և վար-
պետութեամբն ինքզինքն Եօզղատի առաջ-
նորդ ընտրել կուտայ : Հաղիւ թէ իւր պաշ-
տօնատեղին կ'երթայ , պսակի խնդիր մը կը
յարուցանէ հոն և հինգերորդ անգամ Պօլիս

կը բերվի: Այս անգամ քիչ մը խիստ կը վարվի. ազգային վարչութեան գէմ բողոքող աղերսագիր մը կուտայ կայսեր: Կառավարութենէն հրաման կ'երթայ Պատրիարքարան որ Սրբազան Պատրիարքը Բ. Դուռն երթայ և Տիգրանեանի հետ դատով: Ամիրաները գործին կը միջամտեն և մեծ նեղութեամբ կը յաջողին ազգին իրաւունքները պաշտպանել Տիգրանեանի դէմ որ ազգին իրաւունքներն պաշտպանելու նպատակաւ դատ բացած էր ազգին Պատրիարքին դէմ: Պատրիարքարանն այն ատեն կը համոզվի որ անկարելի է այս փորձանքին հետ վարվիլը, Բիւրոստան կը դրկեն զայն. բայց հոն ալ նորէն մոխիր խառնելով կ'ստիպէ Պատրիարքարանն որ զինքը Պօլիս բերել տայ. ուստի 1858ին վեցերորդ անգամ մայրաքաղաքը կը մտնէ:

Այս թուականին Սամսթիոյ Եէնի Մահալէի քարոզիչ կը կարգվի. բայց քարոզչութեամբ չկրնալով ապրիլ կ'սկսի հրաշագործութեան: Կաղեր, կոյրեր, խուլեր, համրներ, այսահարներ, անգամալոյծներ կը բժըշկէր: Ամեն օր հիւանդներ կ'երթային իրեն:

— Հայր սուրբ, իմացանք որ դուք ամեն ցուերը կը փարատէք:

— Հրամեր էք օրհնած:

— Քանի մը շաբաթէ ի վեր գլխու ցաւունիմ, կ'ուզեմ որ փարատէք:

— Գլուխդ թէ ցաւդ:

— Գլուխս, հայր սուրբ, գլուխս:

— Շատ լաւ, ինձի համար երկուքն ալ միեւնոյն բանն են: Եկուր խաչահանդ խոտ մը ընեմ:

Մարդը կը մեկնի և քանի մը ժամէն ետքը անդէի աչխարհքը կ'երթայ:

Երրորդ մը կը ներկայանայ.

— Հայր սուրբ, սենեակին պատուհանը կոտրեցաւ:

— Պատուհանը հոս բեր, վրան բժշկութեան աւետարան մը կարդամ:

Չորրորդ մը.

— Հայր սուրբ, մազերս կը թափվին:

— Այս ջուրով գլուխդ լուս.

Հինգերորդ մը կը մտնէ.

— Հայր սուրբ, անձրեւ եկած օրը սենեակս կը վազէ, ի՞նչ ընեմ:

— Այս ջուրէն քիչ մը դիր սենեակիդ վրայ:

Պատրիարքարանէն մէկը.

— Հայր սուրբ . . .

— Այս ջուրէն ան:

— Պատրիարքը զրկեց զիս . . .

— Պատրիարքին ալ այս ջուրէն:

— Չեզի ըսելու որ . . .

— Չեզի ալ այս ջուրէն:

— Քիչ մը . . .

— Այս ջուրէն:

— Պատրիարքարան հրամայէք:

— Պատրիարքարանի ալ այս ջուրէն:

— Եթէ չի գաք . . .

— Եթէին ալ այս ջուրէն:

— Նորէն բանտ պիտի երթաք:

— Բանտին ալ այս ջուրէն:

— Եթէ ընդդիմանաք՝ ոստիկանութեան ձեռքով . . .

— Ոստիկանութեան ալ այս ջուրէն:

— Պիտի բերվիք փրկիչ:

— Փրկիչին ալ այս ջուրէն:

— Կառավարութիւնը . . .

— Կառավարութեան ալ այս ջուրէն:

Վերջապէս ամեն ցուերն այս ջուրով կը բժշկէր: Միայն այսահարներուն փորէն դեւերը կը հանէր, սակայն չկրնալով միշտ խողեր գտնել որ անոնց զրկէ, շատ անգամ իւր փորին մէջ կը հիւրընկալէր դեւերը առժամա.

նակեայ կերպով: Պատրիարքարանն թէպէտե կաշխատէր անոր արգելուլ տուներու մէջ մտնելն, բայց այն ատեն ամեն տուն հետաքրքրութեան համար հիւանդ գտնուելով, չէր կրնար առաջին տունել:

Մէկ կողմէն հրաշք կը գործէր միւս կողմէն միշտ հանդանոսիութիւն կընէր: Աղգային և Գրդերէն գրականութիւնը կը ծաղկեցնէր:

Քրդերէն Բերալան, Լապրէ Լապրան և Ընկերացի տպել կուտար և տպագրութեան ծախքը ժողովրդէն կ'առնէր: Երբեմն տպարանին չէր

վճարեր ծախքը, երբ տպարանապետն երթար ոտք կոխէր և ստակ ուղէր «յ» ջո-բէ՛ ըսելով անոր ալ չուր կուտար:

Բաւական ժամանակ հրաշագործութեամբ ապրելէն ետքը 1861ին Բալուի առաջնորդութիւնն կստանձնէ: Պաշտօնատեղին երթալէն քանի մը ամիս ետքը իւր փոքրաւորը ճանաչ կը դրվի Պօլիս դալու համար, և զարմանալի զուգադիպութեամբ մը փոքրաւորին կինն ալ նոյն օրը Պօլիսէն կը մեկնի Բալու երթալու համար: Լրագիրներու մէջ դռուում գոյումը կսկսի: Տիգրանեանը կզգայ որ նորէն միտիւր խառնած է, գիրք ցրուելու համար Բալուէն . . . կը փախչի: Բ. Դռնէն հրաման կը տրվի Բալուի կառավարութեան որ Տիգրանեանը Պօլիս զրկէ: Կը լսէ այս լուրը, կարին կը փախչի, կարինէն էջմիածին, ուր կաթողիկոսն զինքը չընդունիր և կստիպվի վեցերորդ անգամ Պօլիս դալուն: 1863ին: Յանձնաժողով մը կը կազմվի որ իւր յանցանքները քննելով տեղեկագիր մը պատրաստէ: Յանձնաժողովը նկատելով որ տեղեկագիրն տալը հատորի բարձրացաւ և յանցանքներուն վերջը դալիք չունի՝ հրաժարեցաւ պաշտօնէն:

1866ին Հալէպի առաջնորդ անուանուելով Զէյթուն կը զրկվի հոն ծագած խռովութիւնները հանգարտեցնելու համար: Զէյթուն մոնեղէն երկու ամիս ետքը հինգ տղայ կառնէ հոնկից և անոնց դաստիարակութեանը համար կսկսի ժողովրդէն դրամ հակաքել: Յիշեալ հինգ տղայները առջեւը ձգած եգիպտոս կերթայ, հոն ալ բաւական հանգանակութիւն ընելէն ետքը իզմիր կուգայ, իզմիրէն Պօլիս միշտ հանգանակելով — շոգ ենաւի մէջ ալ: — Պօլիս Ալի բաշային կը ներկայացնէ տղայները որոնց երգ մը երգել կուտայ և յիսուն ոսկոյ դումար մ'ալ նորին բարձրութենէն ընդունելով՝ տղայներն իբրեւ աղքատ ճրիաբար փրկիչ կը դնէ և, Հալէպի ժողովուրդը հոգեւորապէս միմիջարեւոյ համար նորէն ճանաչ կելնէ դրամ հաւաքելու:

1868ին եպիսկոպոսանալու համար հանրագրութիւններ պատրաստել կուտայ, և էջ-

միածին կը մեկնի, ուր եպիսկոպոսութեան աստիճան կ'ընդունի:

Դարձեալ Պօլիս կը դառնայ և Զէյթունի խնդիրը կարգադրելու համար պարտք ըրած կարծելով՝ ստակ ժողովելու համար կոնդակ մը կառնէ և Բումանիա կուղեւորի: Բաւական գումար մը կը հաւաքէ, սակայն երբ Պօլիս կուգայ և համար կը պահանջվի իրմէն՝ հաշուոյ տետրակները Պատրիարքարանի մէջ հրաշքով կը կորսուին և ինքն ալ զատ կը մնայ հաշիւ տալէ:

1872ին Տիգրանակերտ կը քաշվի քիչ մը հանգստանալու համար. բայց որովհետեւ երկարատեւ չէ կարող հանգիստ նստիլ, Մշոյ դաշտը կելնէ և որչափ կոյր, կաղ, խուլ՝ համար մարդեր որ կը տեսնէ ամենն ալ քահանայ կը ձեռնադրէ ի փառս Հայաստանեայց եկեղեցւոյ: Այս ձեռնադրութիւններուն պատճառը հարցվելով կը պատասխանէ թէ՛ այս խեղճերն արդէն քառասուն օրէ ի վեր բան մը կերած չըլլալով՝ իրենց ապաշխարանքն քաշած էին և հետեւապէս իրաւունք ստացած էին քահանայ ձեռնադրվելու: Պատրիարքարանը կոպտունայ. Տիգրանեան կը ծիծաղի, բայց վերջապէս օր մը կը ձերբակալվի ծառի մը տակ եղ մը քահանայ ձեռնադրած ժամանակը: Սակայն անմիջապէս թողլով նորընծայ եղն որուն փիլին ալ տուած էր, կաներեւութանայ . . . անտառներու մէջ: Երբ Ներսէս արքեպիսկոպոս Պատրիարքական գահուն վրայ կը բարձրանայ՝ կը դրէ վեհափառ կաթողիկոսին որ շնորհ ընէ և Հրաշագործն իւր իշխանութեանը տակ առնէ: Վեհափառ կաթողիկոսն՝ որուն աւելի արժանի էր Եօնի քահանայ չուղեր զայն իւր քովը պահել յայտնելով թէ ինք արդէն բաւական ունի անոնցմէ: Տիգրանեան տեսնելով որ Ազգն դժուարութիւն կը յարուցանէ իւր վրայ միոքմանք հրաւիրելու մասին՝ առանց հրաւերի կելնէ դարձեալ Կ. Պօլիս կուգայ, ուր կը գտնվի այժմ՝ Սամաթիոյ Սուրբ Կարապետ եկեղեցին քարոզչութեան պաշտօնով:

Այս է ահա Հրաշագործին կեանքը՝ ո-

րուն մէկ քառորդն անցած է ճանքորդութեան մէջ, մէկ քառորդը բանտերու մէջ, մէկ քառորդը ֆէլէ խառնելու մէջ և միւս քառորդն ալ ստակ հաւաքելու մէջ:

Շատ բաներ գրված և զրուցված են այս անձին վրայ: Լրագիրները հրատարակած են երբեմն որ իր փոքրաւորներէն մին, ընդհանուր սովորութեան համեմատ, շրջագոգեստ հագնելու տեղ սխալմամբ քանիւն կը հագնէր: Շատերը պօռացին այն ատեն թէ այդ փոքրաւորն իդական սեռէ էր. բայց ինքը հերքեց այդ զրպարտութիւնն սա փաստերով թէ հագուտը յոգ մ'է. քանիւնը արական գոյականներու վրայ կը դրվի իսկ շրջագոգեստն իդականներու վրայ. ուստի քանի որ իւր փոքրաւորն քանիւն կը հագնի, քերականութեան կանոնին համեմատ արական է և ոչ իդական. սակայն խմբագիրներն որ քերականութիւնը շատ չեն յարգեր այս բացատրութիւնը գոհացուցիչ չդատան:

Հրաշագործն գիտնական մ'է. սակայն շատ խնդիրներու մէջ կը տարբերի դարուս միւս գիտուններէն: Օդը չէ որ, կըսէ, շրջապատած է մեր բնակած երկրագունտն, այլ խաբէութիւնն որ,

Ասոր է, վասն զի հաշիւներու ամենափոքր մասերու մէջ կրնայ մտնալ:

Տարածական է, վասն զի պարագաներու համեմատ իւր նախկին ծաւալէն աւելի մեծ ծաւալ կրնայ ունենալ:

Թափանցիկ է, վասն զի շատ մը կրօնաւորներ անոր մէջէն կանցնին:

Անշխատ է, վասն զի կրնայ ճնշվիլ Պատրիարքարանէն բայց նորէն իւր առաջին ծաւալը կառնէ:

Գիտնականութեան շնորհիւն է որ մինչև այսօր այնչափ պաշտօն վարեց. և մօտեւ Պաղտատու առաջնորդ պիտի անուանվի այն տեղի ազգայիններն առաջ տանելու համար:

Ոմանք կուզեն հաւատացնել թէ Հրաշագործն, որուն ճակատէն վաթսուս հինգ շնիկ աստղ անցած է, ազգն այնչափ տարիներ զբաղեցնելուն վրայ շատ զղջացած է և թէ

որոշած է քանիւն ըլլալ այն ամեն անձերու որոնք ազգին շահն ոտնակոխ ընել կուզեն:

Մկրտիչ եպիսկոպոս Տիգրանեան միջին հասակով, թուխ դէմքով և փոքր աչերով մարդ մ'է: Փողոցը գնացած ժամանակն այն պիտի ուշադրութեամբ կը նայի մարդու երես, որ կստիպվիս ձեռքդ բաճկոնիդ տանելու՝ նայելու համար թէ ժամացոյցդ քովդ է: Եթէ իւր դէմքն կարելի ըլլայ կենդանի դոյնելով նկարել՝ մեր առջեւ կունենանք պատկեր մը որ կարծես մեզի կըսէ. կը բարեհաճիք ձեր քսակն անուշութեամբ ինձի տալու, որպէս զի ձեզի քահանայ ձեռնադրեմ:

Իւր ամենէն նշանաւոր կարծիքներէն մին է բոլոր աշխարհականները կրօնաւոր ընել: Այս եղանակով, կըսէ, աշխարհականները հոգեւորապէս մխիթարվելու համար քահանաներու դիմելու հարկ չեն ունենար և իրենք զիրենք կը մխիթարեն: Այս համոզմամբ է որ 4000էն աւելի քահանայ ձեռնադրած է:

Ա Ն Տ Ի Տ Ղ Ո Ս

Պարոն Տ. կըսէր թէ Հայ տպագրատանց մէջ դրաշարներուն ձեռքէն ամենէն շատ անցնողը — դիրն է:

— Են է, կը պօռար պարոն Ա. որ եթէ ամենուն ըսածին հակառակը չի պնդէ, կը ճաթի:

Վէճը մեծցաւ:

— Բարձր մը կերթա՛ս:

— Ինչի՞:

— Զոյգ մը ձեռնոց:

— Շատ աղէկ:

Այս պարոնները անմիջապէս տպարան մը վաղեցին, և առաջին դէմերնին ելլող դրաշարին իրենց վէճը բացատրեցին:

— Երկուքնիդ ալ բարձր շահեցաք, պատասխանեց դրաշարը, իրաւ է. ասկէ տարր տարի առաջ «ն էր, բայց հիմա այնպէս չէ. Վ. Հիւկոյի Թշուառներուն հայերէնի թարգմանուած օրէն ի վեր միջակէտ և վերջակէտ շարքէ գլուխ ազատած չունինք:

Անցեալ գիշեր խել մը իմաստուն և պատուելի անձինք սենեակի մը մէջ ժողովուած կը խօսակցէին . իւրաքանչիւր ոք իւր տեսած մեծամեծ գործերը , այսինչ և այնինչ առթով ըրած իմաստալից խօսքերը եւայլն եւայլն կը պատմէր :

Երիտասարդ պարոնին մէկն ալ խօսքի խառնուելով , իւր յեւրոպայ ըրած ճամբորդութեանցը , բարձրատիճան մարդոց հետ ըրած տեսութեանցը և խել մը այսպիսի բաներու վրայ խօսեցաւ :

Հոն անկիւն մը քաշուած անձ մը , որ գեռ բնաւ բերանը բացած չէր , ոտք ելլելով ըսաւ այս վերջինին :

— Ազա տղաս . ինչպէս կը համարձակիս այդպիսի խոշոր սփռելի երբ շուրջդ քեզմէ աւելի տարւօք ոտախօսներ նստած են :

րին անդամ պիտի ըլլամ քի . . սանկ սօխա . խը ըրահաթմը քալեմ . . .

— Բարասըղին ատամք ինչ է . քա էրիկ մարդու լաթ պիտի հագնիս . . էրիկ մարդ պիտի ըլլաս ըսէ նայիմ . . .

— Չէ ճանրմ , մարապետի պիչիմ մը կայ ետ . . իշտէ անկէյ պիտի հագնիմ :

— Վսւյ . . . օրթտի , պըռնըվիս հէմէն . . սա տողըս նայեցէք , քա նշանածիդ դէմն ալ ատանկ խօրաթաներ ընես նէ պէրանըդ երկուք կընեմ , վայ կուլսուդ , զէհէր մամիկիս տարիքն էիք տէ . . . մարապետ պիտի ըլլայիր :

— Պարոն Ամբակում , սա մարդիկը ինչո՞ւ կը պօռան կոր :

— Չէս տեսնար կոր . . . վերանէին օճա . խը կը փրցունեն կոր քի , օլուր օլմադ վախիթ մը չի փլի տէ . խազա մը չելլայ տէյի . . .

— Էյ աղէկ ամա , սա կայնող մարդուն ըսէ որ քիչ մը ասդին կայ , պատը վրան պիտի փըլի . . .

— Էֆէնտի , էֆէնտի . . . պիրազ պէրի . յէ կէլին , պադսանըզա , շիմտի . . օճադ իւստիւնիւղէ երգըլաճագ . . .

— Սէն մի . . . սէյլէ յօրսուն աղա պէյ . րէճպէրէրին թէզքէրէսի եօգ , նաւըլ պրազ . մալը պունլարը :

— Թամամ . . ամմա . . վազ թինի պուլ . մուշո՞ւնուղ . . .

ԱՍԿԻՑ ԱՆԿԻՑ

Կամուրջին գլուխը :

— Բէրուզ ինչ կը տնտընաս կոր . . . քիչ մը ժափէ . . . պաֆօռ տիւտիւկը կը չալէ կոր , հիմայ պացը կը մնանք . . .

— Էյ իշտէ . . կը քալեմ կոր . . մայրիկ . .

— Քա կամայ . հիմա թէքէր մէքէր պիտի կայիր . . .

— Ճանրմ ինչ ընեմ , ընտոր ընեմ , հիւ մեկուան մօտան ատանկ է իշտէ . ֆիստանին վարի դին սըխը ըլլալու է , իճատ ընողին , Աստուած պէլան տայ . . .

— Էյ ամա չըսեմ կըսեմ կը ճաթիմ . իշտէ պաֆօռ բախցուցինք . տեսոր էղած պաները . . մեղայ . . կը քալես . . կը քալես կէնէ հոն էս . .

— Էյ սուս . ասկէց ետքը ընելիքս կիտեմ :

— Քա աղճիկ . . տամարդ պըռնեց . . խենթեցար ինչ էղար . . ըսէ նայիմ . . . ինչ պըտոր ընես . . .

— Ի՞նչ պըտոր ընեմ մի . . . Պարզասէ .

Կ Ա Ն Ա Յ Ք

(Շարունակութիւն տես թիւ 25)

Ձաւկներ աշխարհ բերելը լոկ ցաւ մ'է , սակայն անսնք Մարտընելը մեծ գործ է , և այս բանս կանայք մեղմէ շատ աւելի դերազանց կերպով կը կատարեն :

Սակայն զաւակ մը դիեցնելը՝ զայն աշխարհ բերել և որորան դնելուն մէջ չի կայանար , այլ պէտք է զայն քաջ այր մարդ մը

բնել որ Աստուծոյ երկնչի և թնդանօղէն չի վախճայ :

Կը կարծէ՞ք որ կնոջ աւելի շնորհապարտ ըլլայի եթէ վոխանակ զաւկի մը , վիպասանութիւն մը յօրինէր :

Կինը այն ատեն իւր վեհ կոչման արժանի էակ մը կըլլայ երբ իւր տունը կը կարգաւորէ , ամուսինը երջանիկ կընէ , զայն մխիթարելով և քաջալերելով :

Կանոյք բնդհանրապէս որ և է գլուխ — գործոց մը ունեցած չեն , բան մը չեն հնարած , ոչ հեռագիրը , ոչ երկրաչափութիւնը և այլն , բայց ասոնցմէ շատ աւելի գերազանց բան մը բրած են և կընեն — Աշխարհիս ամենէն գեղեցիկը և սքանչելի էակը իրենց ծն.բաց վրայ կը ձեւակերպէն որ է պարկեշտ այր մը և պարկեշտ կին մը :

« Տղոց ապագայն մայրերէն կախումն ունի » կըսէր Նարոյէոն Առաջին :

Մեծ ճշմարտութիւններ , բարոյական օրենքներ իրենց ազդեցութիւնը պիտի կորսնցնէին երկրիս վրայէն , բնութիւնն իսկ պիտի անցնէր եթէ մայրը իւր զաւկին որորանին քովէն սկսեալ չի դնէր անոր հոգւոյն մէջ հաւատոյ և սիրոյ անշնչելի սեր մը , բարւոյն և ճշմարտին առաջին հիմերը , այն խորին զգացումները որք ամբողջ կենաց մը թշուառութեան և երջանկութեան ճակատագիրը կորոշեն :

Մարդիկ իրենց գոյութիւնը միշտ կնոջ պարտական են , վասն զի ինչ որ եմք , անոնց շնորհիւն եմք :

Առլըքէն կըսէր թէ՛ կինները կողիկներու (քօթէթ) կը նմանին , որքան աւելի ծեծուին անոնք , այնքան աւելի կը կակուղան , բայց պէտք է զգուշանալ Առլըքէնի այս խօսքէն որ աւելի կատակի ձեւով ըսուած կերելի :

Արանց խստութիւնը իրենց կանանց բարքը աւելի կը վատթարացնէ , ուստի կը խրատեմք զիրենք որ հետեւեալ առածին լաւ միտ դնեն :

« Նա որ իւր կինը կը ծեծէ , կը նմանի անոր որ պարկ մը ալիւր կը ծեծէ , որուն մէկէն լաւերը կերթան և գէշերը կը մնան :

Շարունակել

Ա Ձ Դ

Լոյր ձեռքէ ծախուելէ զատ նաև կը գտնուի հետեւեալ տեղերը

Պահճէ-գաբու Սուճի Պօղոս աղայի խանութը :

Եէնի-ճամի ճատտէսի Ղուկասեանի Գրատունը :

Մահմուտ-փաշայի գլուխ թիւ 239 , Եփրեմ աղա փառաղեանի Գրատունը :

Ղալաթիա թրանկայի կայարանին կից Բաղնիքին քով Ֆէսճիին խանութը :

Օրթա-գիւղ Տէրէ-Իչի Սափրէշ Պ. Միրիճանի խանութը :

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ

Գործնական Թուաբանութիւն — Դրեց Պարոյր Հ. Շահվէթիւեանց , դասատու Թուաբանութեան յաղգային վարժարանս Զմիւռնիոյ — Մասն առաջին — Զմիւռնիա տպագրութիւն եղբարց Տէտէյեան — Դին 1 Փրանգ . կեդրոնատեղի Ս. Ղուկասեան գրատուն :

Հայկական Կազմակերպութիւն — Դրեց Յակոբ Ազիկութեանց Մելիտինեցի — Կ. Պօլիս տպագրութիւն Կ. Պարոնեան — Դին 3 դրուշ . կեդրոնատեղի Մահմուտ բաշա , Եփրեմ Բաբագեանի գրատունը :

Նոր Մահ եւ Լեզուաբնական Ատեան — Դրեց Կարապետ Ստեփանեան — Դին 100 բարա . կեդրոնատեղի Ս. Ղուկասեան գրատուն :

ԱՐՏՈՆԱՏԻՐ

Հ. Վ. ԴԻՄԱՔՍԵԱՆ

ԽՄԲԱԳԻՐ

ԽՄԲԱԳԻՐ-ՏՆՕՐԷՆ

Մ. ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ

Յ. Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Յ. ԳԱՎԱՖԵԱՆ

Կ. Պօլիս . Մահմուտ-փաշա , Գիւրջի-խան թիւ 7